

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW

KIYAMET TARİKATLARI (YENİ DİNİ HAREKETLER)

Prof. Dr. Ali Rafet ÖZKAN

(İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayınları, 3. Baskı, 2023, 336 Sayfa, ISBN: 9789752550735)

APOCALYPTIC SECTS (NEW RELIGIOUS MOVEMENTS)

Prof. Dr. Ali Rafet ÖZKAN

(İstanbul, IQ Kültür Sanat Publications, 3rd Edition, 2023, 336 Pages, ISBN: 9789752550735)

Uzman Mehmet DERİ¹

ÖZET

Yeni Dinî Hareketler konusuna dair yapılan nitelikli akademik çalışmaların sayısı son yıllarda giderek artmaktadır. Bu çalışmalardan biri de Prof. Dr. Ali Rafet Özkan'ın kaleme almış olduğu “*Kıyamet Tarikatları (Yeni Dinî Hareketler)*” başlıklı çalışmasıdır. Günümüz dünyasında Yeni Dinî Hareketler olarak adlandırılan birçok dinî grupla karşılaşmaktadır. Bunların bir kısmı daha köklü yapılardan doğmuş, bir kısmı da 19. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak özellikle 20. yüzyılda bu hareketlerin oluşumunda dikkat çekici bir yükselişin varlığı dikkat çekmektedir. Başlangıçta bu gruplara yönelimin ve bağlılığın kısıtlı olduğu görülmekle birlikte, zaman zaman ciddi bir ilgiye de mazhar oldukları ve yayıldıkları görülmektedir. Bu ilginin artmasında Yeni Dinî Hareketlerin medya aracılığıyla ve propaganda imkânlarını iyi kullanmalarının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak süreç içerisinde bu hareketlerin, günümüz dünyasındaki farklı eğilimlere sahip insanlarda geniş bir merak ve ilgi uyandırmayı da başardığı söylenebilir. Alanında konuyla ilgili temel kaynaklar kullanılarak zengin bir akademik literatürle hazırlanmış olan çalışmada; konular özlü bir şekilde ele alınmış, Yeni Dinî Hareketler çeşitli yönleriyle akademik bir perspektiften incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Dinî Hareketler, Din, İslamiyet, Hristiyanlık, Seküler.

¹ Editör, ORCID ID: 0000-0002-2287-9330, mehmet.deri@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received: 30/06/2024–Kabul Tarihi/Accepted: 31/07/2024

ABSTRACT

The number of qualified academic studies on New Religious Movements has been increasing in recent years. One of these studies is Prof. Dr. Ali Rafet Özkan's work titled "Apocalyptic Cults (New Religious Movements)". In today's world, there are many religious groups called New Religious Movements. Some of these have emerged from more established structures, while others have started to emerge since the 19th century. However, there is a remarkable rise in the formation of these movements, especially in the 20th century. Although the orientation towards and adherence to these groups was limited in the beginning, it is seen that from time to time they attracted serious interest and spread. It is understood that the New Religious Movements' good use of the media and propaganda opportunities have been effective in increasing this interest. Accordingly, it can be said that these movements have succeeded in arousing a wide curiosity and interest among people with different tendencies in today's world. In this study, which has been prepared with a rich academic literature by using the main sources on the subject in the field; the issues are handled in a concise manner and New Religious Movements are examined from an academic perspective in various aspects.

Keywords: New Religious Movements, Religion, Islamic, Christianity, Secularism.

Yeni Dinî Hareketler, 20. yüzyılda itibariyle ortaya çıkmış olup dinî yapıyı, insan ruhunu ve felsefî yapılanmaları ifade etmektedir. Dinin artık insan hayatında yerinin olmayacağıının düşünülüğü ve iddia edildiği bir dönem olan 20. yüzyılda bütün bu iddialara adeta bir karşı cevap olarak geleneksel dinlerin yanı sıra geleneksel dinlerden ayrılarak ortaya çıkan Yeni Dinî Hareketler, kısa zamanda hızla yayılarak dünya çapında varlık göstermeye başlamıştır.

Yeni Dinî Hareketler olgusu, sekülerizm ve modernizm gibi etkenlerin ortaya çıkardığı manevi boşluğu gidereceğini iddia etmektedir. Hareketin üyeleri, genellikle inancı zayıf, manevî arayış içinde olan insanlardan, bilhassa da gençlerden oluşmaktadır. Yeni Dinî Hareketlerin temelinde, kıyamet, ahiret gibi insanın kendisinin ölümden sonrasında ne ile karşılaşacağına dair birtakım inanç soruları vardır. Geleneksel inançların içinden ortaya çıkan bu hareketlerde kıyamet, ahiret, ölüm, kurtarıcı gibi sorularla karşılaşmıştır. Karşılaşılan bu sorular neticesinde, bu hareketler bir eskotoloji öğretileri oluşturmuşlardır.

Yeni Dinî Hareketler'deki grupların büyük çoğunluğu kıyametin yakın zamanda kopacağına inanmaktadır. Apokaliptikî (kıyametin kopacağı inancı) yakın bekleyişlerinden dolayı, vuku bulacağına inandıkları olaylara karşı da birtakım önlemler almaktadırlar. Bunlardan bir kısmı, kıyamet kopmadan önce uzaylıların UFO'larla yeryüzüne gelerek kendi taraftarlarını uzaya götüreceğine ve kıyametin dehşet sahneleri yatışınca dünyanın tekrar yaşanabilir duruma geldiğinde yeniden onları dünyaya getireceğine inanmaktadır. Bazıları ise bekledikleri kıyametin korkutucu sahnelerini yaşamamak için toplu intiharlar yapmakta, sonra yeniden dirilerek eski hayatlarına döneceklerine inanmaktadır. Bu gruplardan bir kısmı ise Mesihî beklenti içerisinde oldukları için kendi liderlerini Mesih veya peygamber olarak görmektedir. Bunlardan bazıları ise ilahî dinlerin beklentisinden tamamen farklı bir kıyamet beklemektedir.

İnceleyeceğimiz eser; giriş, üç bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır.

Girişte (s. 17-40); çalışmanın amacı, önemi, eserin yazılış gerekçesi, Yeni Dinî Hareketlerin ortaya çıkışı gibi konular ele alınmıştır.

Birinci Bölümde (s. 41-88) “*Yeni Dinî Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri*” başlığı ile Yeni Dinî Hareketlerin ortaya çıkmasındaki temel faktörler ve bu hareketlerin tarihî arka planı konusuna değinilmiş, Yeni Dinî Hareketlerin temel karakteristikleri vurgulanmış, bu hareketlerin okültist, ezoterik, gnostik, spiritik yapıda olduğu belirtilmiştir.

Burada önemine binaen “Yeni Dinî Hareketlerin Temel Karakteristikleri” konusuna değinmek istiyoruz.

Yeni Dinî Hareketler, mutlak hakikati getirdiğine veya modern çağın aydınlatıcısı olduğuna inandıkları bir üstadın etrafında toplanarak, sıkı bir bağla birbirlerine bağlanmak suretiyle güçlü bir cemaat oluşturmaktadırlar. Bu hareketlerin “kutsal üstat”, “karizmatik lider”, “kurtuluş reçetesi” ve “kurtulmuş aile” gibi belli başlı özellikleri vardır.

Bu hareketlerin zirvesinde sınırsız otorite ile donanmış “kutsal üstat” bulunmaktadır. Yerleşik dinî kurum ve otoritelere meydan okuyan bu kutsal üstat, ruhanî ve karizmatik yapıyla kitleleri etkilemekte ve taraftarlarının kurtuluş reçetesine sahiptir. Bu hareketlerin bir kısmında lider, kendisini peygamberlik makamında görmekte ve bunu açık bir şekilde ilan etmektedir. Bazı gruplarda ise kutsal üstat, “Mehdi” veya “Mesih” kimliğine bürünmüş şahsiyetler olarak kitlelerin karşısına çıkmaktadırlar.

Bu hareketlerde olağanüstü bir donanma sahip olduğuna inanılan karizmatik liderler, insanlara kurtuluş reçetesi vaat etmektedirler. Bazı hareketlerde yahut inanışlarda bu kişilerle kurtarıcı lider olarak karşılaşılmaktadır. Bu şahsiyetler insanların ve dünyanın tüm sorunlarını çözebilen kişiler olarak kabul edilmektedir. Bu kişilere hiçbir sorgulayıcılık olmadan inanılmaktadır. Öte yandan bu hareketlerde sadece erkekler değil azımsanmayacak ölçüde kadınlar da liderlik yapmaktadır. Bazı gruplar liderlerini farklı isimlendirmeyle yüceltmektedirler. Örneğin Moonculuk, Sai Baba, The Family gibi hareketlerin liderleri “baba” olarak isimlendirilmektedirler. Bu hareketlerde bulunan karizmatik liderler, vahiy aldıklarını iddia etmekte ve vahiy tebliğ ettiğini üyelerine kabul ettirmektedirler. Yaratıcı'nın kendisini seçip diğer insanlara yol gösterici olarak gönderdiğine inanmalarını istemektedirler. Böylece liderlerin ortaya koymuş olduğu normlar asla sorgulanmaksızın kabul edilmektedir. Doğaüstü bir özelliğe sahip olan bu liderlerin insanların zihinlerini okuyabildiğine inanılmaktadır. Örneğin bazı hareketlerde liderler uzaylılar tarafından görevlendirildikleri, bazılarında ise şifa ve hidayet dağıttıklarını beyan ederler. Anlaşılacağı üzere lidere teslimiyet oldukça önemlidir.

Bazı gruplarda bireylerin girişi, ilk olarak kurtulmuş aile ile tanışmakla başlar. Harekette bahsedilen kurtulmuş ailenin diğer insanların sahip olmadığı bilgiye ve duyguya önceden sahip olduğu düşünülmektedir. Nitekim harekete üye çekmenin bir yolu da kurtulmuş aile ile kurulan bağdan geçmektedir. Harekete kazandırılmak istenen bireyler bu hareketi benimsemiş olan ailelerle çeşitli mekânlarda bir araya gelmiş ve sorularına cevaplar aramışlardır. Bu şekilde bireyler, sorularına aldıkları birtakım cevaplarla duygusal rahatlama elde ederek kendilerini güvende hissetmektedirler. Bu tanışmayla birlikte hareketin kurtuluş reçetesi tanıtılmakta ve karizmatik liderle tanışma sağlanmaktadır.

İkinci Bölüm (s. 89-242) “*Kıyametçi Yeni Dinî Gruplar*” başlığını taşımakta olup bu bölümde Osho (Rajneesh Movement), Fiat Lûx, Iskcon / Hare Krişna, Moonculuk, New Age, Satanizm, Scientoloji, Teosofi hareketleri müstakil başlıklar halinde tek tek ele alınarak ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu çerçevede söz konusu Yeni Dinî Hareketlerin var oluş nedenlerine ışık tutulmaya çalışılmış; grup yapıları ve bu hareketlere katılanların genel profili konusu incelenmiştir. Ayrıca her bir hareketin, tarihçesi, temel özellikleri, öğretileri/inanç esasları, uygulamaları/ibadetleri ve ibadet yerleri hakkında geniş bilgiler verilmiştir. Diğer yandan söz konusu hareketlerin günümüzdeki durumu ve organizasyonları hakkında malumatlar verilirken; etkili oldukları coğrafya belirlenmeye çalışılmıştır.

Burada önemine binaen biraz da popüler olan Moonculuk konusuna değinmek istiyoruz:

Moonculuk, 1954 yılında Kuzey Koreli San Myung Moon tarafından kurulmuş sinkretik yapılı dinî bir harektir. Bu hareketin temelinde antikomünist eğilim de vardır. Moonculuk, bütün dinlerin birleştirilmesi, barışın sağlanması ve ailenin yeniden yapılandırılması temalarına ağırlık vermektedir. Bu grup, çeşitli isimlerle anılmaktadır. Birleştirme Kilisesi (Unification Church), Birleşik Aile, Moon Teşkilatı ve Kore’de Tong II şeklinde isimlendirilmektedir. Batı’da ve ülkemizde bu grup, kurucusuna izafeten Moonculuk ve aslı gûnahtan insanları ideal evlilik sayesinde kurtaracağı iddiası ve evliliğe önem vermesinden dolayı Birleştirme Kilisesi şeklinde isimlendirilmektedir. En üst düzeyde Mesihî yapıya sahip olan bu hareket, aynı zamanda güçlü bir misyoner gruptur.

Üçüncü Bölümde (s. 243-314) “*Bazı Esoterik Yeni Dinî Hareketler ve Dünya Görüşleri*” başlığı altında bazı esoterik muhtevalı kıyametçi Yeni Dinî Hareketlerin kurucuları, tarihçeleri, öğretileri, dünya görüşleri, ritüelleri/uygulamaları hakkında temel bilgiler verilmiştir.

Önemine ve güncelliğine binaen burada Transandantal Meditasyon Hareketinden bahsetmek istiyoruz.

Transandantal Meditasyon, 1958 yılında mahallî adı Mahesh Prasad Parma olan Maharishi Mahesh Yogi (1918-2008) tarafından Hindistan’da kurulan ve Batı’da uygulanan Hint dünya tasavvuruna sıkı sıkıya bağlı bir meditasyon tekniğidir. Hareketin esası Veda kitabına dayanır. Bütün Hindû geleneklerinde olduğu gibi bu grupça da Hint kutsal kitabı Vedaların, Tanrı vahyi olduğuna inanılmakta, bu “kutsal gelenek” yaşamaya ve yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bunun için de birtakım meditasyon teknikleri devreye sokularak olaya cazibe katılmaktadır. Nitekim Batı’da “Beatles” isimli müzik grubunun Mahesh Yogi’ye bağlanmasıyla bu hareket, özellikle de ABD’de ve Almanya’da hızlı gelişme imkânı bulmuştur.

Bu hareket, geniş çaplı yayım faaliyetleriyle de dünya çapında adını duyurmayı başarmış hareketlerden biridir. Yakın döneme kadar kitap, dergi, Dvd gibi yayınlarla faaliyet yürüten hareket günümüzde bunların yanı sıra Hindistan’da kurduğu Kanal Maharishi (Maharishi Veda Televizyonu) isimli TV kanalı ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Hareketin üyeleri, bu tür faaliyetlerle cennetin ışığını yeryüzüne getirdiklerini iddia etmektedirler.

Sonuç kısmında ise (s. 315-321) çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılarak Yeni Dinî Hareketlerin sapkın ve bâtil hareketler olduğu, Allah katında yegâne hak dinin İslam olduğu ve İslam'dan önceki ilahî dinlerin hükmünün ise tahrif edildikleri için ilahîlik vasfını yitirdiği belirtilmiştir.

Netice itibarıyla söylenecek olursa; eser Yeni Dinî Hareketler alanında yapılan sayılı çalışmalardan olması, Yeni Dinî Hareketlerin ne olduğu, ortaya çıkışı, temel karakteristikleri, günümüzdeki belli başlı Yeni Dinî Hareket Grupları hakkında önemli ipuçları sunması, konuların bütüncül ve sistematik bir şekilde ele alınması, yazarının konuya olan hâkimiyeti ve özgün değerlendirmeleri, kendi alanında daha sonra yapılacak akademik araştırmalar için ciddi bir literatür katkısı sağlaması nedeniyle önemli bir başvuru kaynağıdır.